ВІДГУК

офіційного опонента кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри іноземних мов та перекладознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ПАЛЬЧЕВСЬКОЇ ОЛЕКСАНДРИ СВЯТОСЛАВІВНИ про дисертаційну роботу СНІГУР ЛАРИСИ АНАТОЛІЇВНИ на тему «Дискурс волонтерства: лінгвокультурологічний вимір», подану на захист до разової спеціалізованої вченої ради у Національній академії Служби безпеки України на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

Актуальність теми дослідження. Дискурсу та особливостям його різноаспектного функціонування присвячено дослідження українських та закордонних вчених починаючи з кінця минулого століття (див. праці О. Бабелюк, І. Бехти, Т. Радзієвської, О. Снітко, Р. Богранда, Т. ван Дейка, Б. Делінжера, Я. Іфверсена, Дж. Хобса, Т. Хуккіна та багатьох інших). Мови соціальної комунікації, які почали викликати посилений інтерес лінгвістів в контексті структури, семантики, когнітивістики, вивчення мотиваційних моделей творення, є об'єктом маргінальних досліджень нового, мовного середовища, що постійно поповнюється новими термінами та термінологічними сполуками завдяки виникненню нових суспільно значимих царин наукового знання. Вищезгадане підтверджує безсумнівну актуальність праці Снігур Лариси Анатоліївни, яка у своїх наукових пошуках зосередилась на комплексному вивченні лінгвокультурологічних, комунікативних та семантичних особливостей дискурсу волонтерства в трьох мовах, встановленні системотвірних параметрів, загальних і специфічних для кожної мови, визначенню наративів стратегічного і оперативного рівня дискурсу волонтерства, а також диференціації кваліфікаційних ознак, спільних та відмінних особливостей розбудови дискурсу волонтерства у досліджуваних лінгвокультурах періоду російсько-української війни.

У фокусі її уваги перебуває ключовий для соціальної сфери сьогодення концепт *ВОЛОНТЕР* (його вербалізатори, дискурсивна реалізація, ключові стратегічні наративи у трьох мовах), в яких втілюються специфічні для

волонтерського дискурсу концептуальні сфери та практики (волонтерство, доброчинність, гендерна рівність, протистояння агресії). Останні, таким чином, становлять **об'єкт** дослідження, а **предметом** виступають їх лінгвокультурні особливості, спільні та відмінні характеристики, які забезпечують сприйняття останніх у різномовному розрізі.

Обґрунтованість положень та висновків. Теоретично послідовним і виваженим є шлях, котрим авторка йде до реалізації поставленої мети. Загальними методологічними принципами, що ними керується дослідниця, є антропоцентризм, системність та визнання ключової ролі мови у когнітивній та соціальній діяльності людини. Конкретні методи та прийоми дослідження визначаються метою, завданнями та матеріалом дослідження і включають зіставний метод, за допомогою якого проводиться аналіз спільних та специфічних рис лінгвокультурологічної історії концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних мовах, етимологічний, семантичний та лексикографічний аналізи допомагають прослідкувати історичний розвиток ключових вербалізаторів *volunteer/волонтер/волонтер(доброволець)*; контент-аналіз із застосуванням аналітичного ресурсу Attack Index дозволяє виокремити концептуально-тематичні групи лінгвістичних маркерів, що представляють офіційну позицію та позицію громадянського суспільства (в контенті соціальних мереж) щодо концепту *ВОЛОНТЕР*; наративний дискурс-аналіз відстежує наративи стратегічного і оперативного рівня дискурсу волонтерства і динаміку їх змін під час російсько-української війни.

Можна зазначити, що рецензована праця, по-перше, в цілому відповідає духові сучасних лінгвістичних досліджень, зокрема напрямкам лінгвокультурології, соціолінгвістики та дискурсивних вчень, а, по-друге, сама авторка доклала максимальних зусиль, щоб аналіз матеріалу виглядав глибоким та науковим. Більше того, наукова праця видається такою, що має велику й цікаву перспективу розробки, адже на сьогодні існує дуже багато лакун, які стосуються досліджень різних соціально значимих дискурсів та концептів загалом та періоду російсько-української війни як такої є досить рідкісними.

Окрім згаданих вище, хотілось би наголосити ще на декількох

позитивних моментах праці:

а) розвиваючи традиції вивчення дискурсології та стратегічної наратології дисертантка концентрується на новому, майже не охопленому українськими мовознавцями сегменті – лексичних, комунікативних та дискурсивних виявах концепту *ВОЛОНТЕР* у трьох мовах; б) у роботі дискурс волонтерства досліджується з точки зору декількох позицій: історичної (див. Розділ 2), інтерпретативної (здійснено аналіз асоціацій сприйняття стимулу волонтер носіями лінгвокультур США, України, РФ (див. 2.2) та лінгвокультурологічної (див. Розділ 3); в) у ній уперше здійснено історичний, лінгвокультурологічний, дискурсивний аналіз концепту *ВОЛОНТЕР* у межах досліджуваних мовних систем української, англійської та російської мов, що дозволяє виокремити маркери стратегічних наративів у контексті системного існування соціальних реалій зазначених лінгвоспільнот; г) у роботі органічно поєднано аналіз мовного матеріалу з дослідженням позамовних особливостей концепту *ВОЛОНТЕР* в контексті сьогоденних воєнних реалій; д) окрім безсумнівної актуальності в контексті мовознавчих розвідок робота містить цінні практичні вказівки для інших наукових сфер (наприклад, стратегічні комунікації, соціальна робота, психологія).

Наукове дослідження чітко структуроване й складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (263 найменування) та додатків.

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, наукова та практична новизна, методологічна база, формулюються мета й завдання дослідження, вказується ступінь апробованості отриманих результатів, мотивується структура роботи.

Перший розділ присвячено розгляду становлення та розвитку термінознавчої теорії та визначенню авторського розуміння її ключових понять. також розкриває шляхи пізнання структури і семантики дискурсу волонтерства з метою виявлення його спільних та відмінних ознак в трьох мовах (*зіставний метод*).

Враховуючи динаміку розвитку та особливості функціонування

лексичних виявів дискурсу волонтерства, відображених у різних мовах. У другому розділі здобувачка наукового ступеня фокусує увагу на історико-етимологічному аналізі ключових вербалізаторів концепту *ВОЛОНТЕР*.

Вивчення технологій позиціонування наративної структури, спільних й відмінних семантичних ознак, трансформації наративів у дискурсах волонтерства досліджуваних лінгвокультур, яким присвячено останній, третій розділ – один з кращих компонентів дисертації Л. Снігур. Адже аналіз мовних та позамовних факторів, які у сукупності складають концепт *ВОЛОНТЕР* та дискурс *ВОЛОНТЕРСТВА* як національно марковане ментальне уявлення, зумовив виконавицю дисертації звернутися до виокремлення сутності соціальнозначимих понять у США, Україні та РФ та слушно зауважити, що «…спільні значеннєві компоненти лексеми-вербалізатора *волонтер* у досліджуваних лінгвокультурах зумовлені історичним розвитком дискурсу волонтерства, новітні національно специфічні компоненти сформовані відповідно до контексту кожної країни, резонансних подій і розуміння владою ролі волонтерства для розвитку країни» (див с.196).

Позитивне враження складають додатки до дисертації п. Снігур. Висновки дисертації чіткі й логічні, такі, що випливають з основної частини дисертації та узагальнюють її основні концептуальні положення. Особливо привертає увагу Додаток Е, який відображає результати контент-аналізу за ключовими словами *volunteer, волонтер* (лютий 2022 – жовтень 2024 рр.) у інформаційно-аналітичному ресурсі Attack Index.

Достовірність результатів. Достовірність отриманих результатів забезпечується масштабністю та репрезентативністю емпіричної бази (881 614 дискурсивних фрагментів, зафіксованих у США, Україні та РФ у 2022–2024 рр. за допомогою аналітичного сервісу Attack Index), а також застосуванням комплексної методології (контент-аналіз, асоціативний експеримент, лексикографічний та правовий аналіз). Використання різноманітних джерел (30 словників, 48 міжнародних і національних нормативно-правових актів) та методологічна тріангуляція забезпечують надійність і валідність висновків. Додаткову обґрунтованість результатів підкріплює багаторічний практичний

досвід авторки у сфері волонтерської діяльності.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна одержаних результатів є безсумнівною та полягає у всебічному й системному аналізі дискурсу волонтерства в американській, українській та російській лінгвокультурах у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну, що вперше дозволило виявити сутнісні відмінності у його формуванні та функціонуванні. Авторка доводить, що у лінгвокультурі США та в українській лінгвокультурі розвиток дискурсу волонтерства детермінований демократичними процесами розбудови громадянського суспільства, тоді як у російській лінгвокультурі він формується під впливом деструктивної державної політики країни-агресора, спрямованої на легітимізацію та підтримку загарбницьких воєн. Окрім того у роботі вперше удосконалено підходи до розгляду лінгвокультури як простору забезпечення інформаційної безпеки держави, зокрема шляхом виокремлення концептів, що виконують дискурсоутворювальну функцію в умовах воєнного стану. Л. Снігур розвиває методику концепт-аналізу через формування концептуально-тематичних груп та уточнення їхнього змістового наповнення із застосуванням технологій Великих Даних, що забезпечує виявлення принципових семантичних відмінностей концепту *ВОЛОНТЕР* в українській та російській лінгвокультурах. Подальшого розвитку набули дискурсивний підхід до дослідження концептів як складника формування національної системи цінностей, наративний дискурс-аналіз у контексті «битви наративів» як маркера соціально-політичної стабільності або напруженості, а також гендерний аналіз дискурсу волонтерства, що віддзеркалює демократичні або патріархатні орієнтири суспільства.

Повнота викладу результатів дослідження в публікаціях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження викладені здобувачкою в 9 наукових працях, серед яких: 4 статті у фахових наукових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України, 4 праці апробаційного характеру (тези доповідей), навчальний посібник «Взаємодія безпекових і державних інституцій із волонтерськими організаціями як інструмент

забезпечення безпеки держави», а також розділи у 2 довідникових виданнях. Дисертація апробована на 4 конференціях. Усі публікації відповідають темі наукового дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз структури та змісту дисертаційного дослідження засвідчив, що система цитувань і посилань оформлена відповідно до вимог наукового стилю, а використані джерела належно ідентифіковані. Рукопис вирізняється самостійністю та оригінальністю виконання, повністю відповідає принципам академічної доброчесності, порушень яких у тексті не виявлено. Результати перевірки в системі Turnitin підтвердили 78 % оригінальності тексту, а текстові збіги не містять ознак плагіату.

Дискусійні положення та зауваження. Завершуючи огляд дисертації, хотілося б запросити дисертантку до дискусії, вказавши на деякі моменти, які, на наш погляд, потребують пояснень.

1. Дисертація є зразком поєднання логічних у такому випадку структурно-семантичних підходів, що свідчить про достатню наукову ерудицію авторки. Однак, окремі твердження авторки видаються дещо спірними та дискусійними. Наприклад, аналізуючи концепти дискурсу волонтерства на достатньо потужній джерельній базі авторка не проводить чіткої диференціації понять волонтер та волонтерство (с. 48): «Для дослідження лінгвокультурологічного виміру дискурсу волонтерства і концепту *ВОЛОНТЕР* актуальним є поняття мовної свідомості»; (с. 52): «Волонтерство як соціальне і культурне явище, що притаманне різним культурам, набуває особливого значення під час кризи і є об'єктом наукових інтересів як українських, так й іноземних дослідників». У такому випадку постає питання, яке з понять – волонтерство чи волонтер – є первинним у лінгвокультурному та концептуальному вимірах, і яким чином вторинне поняття формується та семантично наповнюється під впливом первинного?

2. Окреслюючи поняття та категорії, релевантні для дисертації, дослідниця обмежується розглядом концепту і фактично обходить (у теоретичному плані) інші когнітивні моделі, як-от стереотип (адже в дискурсі

волонтерства втілюється ціла низка поведінкових та соціальних стереотипів, що маркують певні номінації як назви притаманні кожній лінгвоспільноті); сценарій (адже акт волонтерства однозначно має чітку структуру пов'язану з нормативністю відповідної волонтерської діяльності). На нашу думку, стислий огляд, принаймні моделей функціонування концепту *ВОЛОНТЕР*, додав би завершеності теоретичній основі дисертації.

3. У роботі згадується про встановлення вербалізаторів концепту *ВОЛОНТЕР*. В англійській мові авторка послуговується тлумачними словниками, словниками синонімів та тезаурусом Visual Thesaurus. URL: https://www.visualthesaurus.com/app/view (позиція 229) оминаючи своєю увагою таке авторитетне джерело як Roget's Thesaurus, яке є одним з перших та найвідоміших ідеографічних словників.

4. У третьому розділі, проводячи комунікативний аналіз дискурсу волонтерства авторка робить висновки: «Аналіз наративів стратегічного й оперативного рівнів, які поширювались в протягом лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. в інформаційному просторі досліджуваних країн показав, що в умовах кризових ситуацій наратив є важливим складником інформаційного простору, інструментом єднання нації та забезпечення її стійкості» (с. 196). Вважаємо доцільним привести розмежування термінів наратив / авторський наратив / мікронаратив / наратив стратегічного рівня / наратив операційного рівня.

5. Хоча робота в технічному плані оформлена охайно, в ній трапляються орфографічні недогляди (с. 18) К. Блізнюк замість Катерина Близнюк. А. Вежбіцька а не Ганна Вежбицька).

Висловлені зауваження не коригують позитивної оцінки роботи Л. А. Снігур. Робота є актуальною для загального мовознавства, компаративістики, дискурсології, лінгвокультурології, стратегічних комунікацій, інших мовознавчих та суміжних галузей. Незаперечними є наукова новизна та актальність дослідженняю Одержані в роботі результати мають вагоме теоретичне і практичне значення, особливо в контексті сучасної соціополітичної ситуації в Україні.

Загальний висновок. На підставі детального ознайомлення з дисертацією та основними публікаціями вважаємо, що кваліфікаційна наукова праця «Дискурс волонтерства: лінгвокультурологічний вимір» є оригінальним завершеним дослідженням, яке за змістом та оформленням відповідає вимогам, передбаченим пунктами 6-7 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри іноземних мов
та перекладознавства
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності Олександра ПАЛЬЧЕВСЬКА

ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар ЛДУ БЖД